

Uj Idők

Szépirodalmi, művészeti, képes hetilap és kritikai szemle

Előfizetési ára
Égész évre 24.— pengő
Félévre .. 12:50 „

Szerkeszti Herceg Ferenc

Negyedévre 6 pengő és 40 fillér
Egyes szám
ára 50 fillér

XXXIV. évfolyam

1928 április 15

16. szám

Budavári fantáziák

Néhai jó Rákosi Viktor állandóan rángatta a vészharang kötelét, hogy mentjük meg Budavárától azt, ami ott még régi és szép, mielőtt az idők szelme végleg kifogatná formájából az ősi várost.

Az idők szelleme akkoriban éppen abban izzadt, hogy szörnyű szecessziós görékat rakjon a várbeli Tárnok-utcába és az új házak úgy illettek Buda tisztes öreg ábrázatához, mintha egy vakmerő kontár autósüveget festene a régi jó táblabíró arcképének fejére.

Nevezetes példája a sajtó hatalmának, hogy Sipulusz cikkei mindenkit meggyőztek az országban, éppen csak azokat nem, akiknek kezébe volt adva Buda sorsa. Azt hiszem, csakis az építészakmában bekövetkezett rossz konjunktúrának köszönhetjük, hogy a várban abba hagyták a bontást és az építést és hogy Buda építészeti szempontból ma nem egy újabb Pest-Csikágó.

Azóta a herendi porcellánnal és a Barabás- és Borsos-képekkel együtt divatba jött megint a táblabíró-stílus és az emberek, magyarok úgy, mint külföldiek, élvezni tudják a budai városkép finom és kedves hangulatait.

*

Tudomásom szerint a kormány most azzal a gondolattal foglalkozik, hogy a nemzeti műemlékeknek kijáró védelemben részesítse Buda némely építészeti szépségeit. Első sorban a Fortuna-utca és a Bécsikapu-tér bájos, ódon házsorait. Az országos levéltár előtt elterülő hangulatos kis teret valami régi kúttal is akarják ékesíteni, amely valaha a pesti Belvárosban állott és amelyet a főváros, Isten tudná mért, raktárba tett.

Nekem úgy tetszik, mindez csak félmegoldás, egy jó lépéssel tovább kellene menni és a vár minden építkezését esztétikai szempontból is kötelező ellenőrzés alá kellene fogni.

A tervbe vett új épületekre nézve kötelezővé kell tenni azt a történelmi stílust, amely legharmonikusabban simul bele a környezetbe és gondoskodni

kell róla, hogy sok emeletnyi magasságba ágaskodó bérkaszárnnyak ne bonthassák meg a régi város nyugodt képét.

*

Leverő gondolat, hogy maga a főváros soha nem ébredt tudatára annak, hogy mit jelent Budavár a magyarság történetében és érzelmi világában. Én legalább nem tudok róla, hogy művészi kezek valaha is kidolgozták volna Buda részletes városrendezési terveit.

A vár ősi bástyakapuit lebontották, mint forgalmi akadályokat és senkinek sem jutott eszébe, hogy Nürnberg, a hatalmas kereskedelmi város, amelynek ember- és áruforgalma százszorta nagyobb, mint a méla csendben unatkozó Budáé, sohasem gondolt még arra, hogy megszabaduljon a kapuitól.

De hiszen a főváros meg sem szisszent, mikor valamelyik kormány elhatározta, hogy a miniszterelnökséget — a régi gróf Sándor-palotát, Pest-Budának talán legkedvesebbik úriházát — lebontatja és a „modern kor követelményeinek megfelelő“ épületet rakat magának. Ezt a szörnyű tervet egy jóidőben jött kormánybukás tudta csak megakadályozni.

*

A gyönyörű alakú várhegy, a milliós főváros közepén, telve a mult dicsőséges és fájdalmas emlékeivel, azért emelkedik a Duna fölé, hogy szimbóluma, fellegvéra, akropolisza legyen a magyar gondolatnak.

De hol vannak a kegyeletes és művészi kezek, amelyek Budát földszítenék a nemzet szent hegyének minden ékességével?

Hiszzen álomnak is gyönyörű lett volna, ha annak idején a dunaparti országházat Budavár északi részén építik föl. A gigantikus gót-palota kupoláinak, tetőinek és tornyainak erdeje, magasan Pest fölött, — ez megdöbbenően szép és fantasztikus látvány, amelynek nincs párja a világon.

Ez az ötlet azonban csak néhány író és művész

fejében foszforeszkált. Talán össze sem fért volna az alattvalói lojalitás akkori követelményeivel, hogy a népképviselő háza agyonnyomja a *másik törvényhozó tényező* palotájának hatását.

*

Sokat bandukolok Budavár csendes utcáin és olyan kellemes boldog és fájdalmas élményeim vannak, amelyekről a boldog pestiek mitsem tudnak. Fájdalmaim sorába tartozik a királyi várpalota bejáratánál álló Hunyadi Mátyás-kút is, pedig ez olyan érett mester munkája, amilyen Strobl Alajos volt.

A várpalota architektúrájának az a művészi feladata, hogy a látogató előtt megérzeztse az apostoli királyság fényét és hatalmát. A kút inkább rontja, mint elősegíti az illúziót, mert nem uralkodói dicsőségében, hanem inkognitóban, mondhatnám, színészi pongyolában, mint kalandkereső vadászt ábrázolja Mátyás urat, az igazságost, olyan erdei idill közepett, amelynek semmi köze a várpalota ünnepies levegőjéhez.

Mátyás király életében jóval díszesebb és stílusosabb szoborművek ékesítették a várat. Heltai Gáspár erről így ír a Magyar Krónikában:

... az vár piatzon három fegyveres Nép áll vala fenn. Középen fegyverben áll vala Mátyás Király, és paizs, és kopja vala kezében, mintha nagyon gondolkodna ő magába. Jobbra az Attya, Hunyadi Gubernátor áll vala. Balra szomorúképpen a bátyya, Hunyadi László áll vala. Középen a piatzon egy tsatornás kút vala, kinek réz vala a középső kifolyó oszlopa, és a tó körül márvány-kövekből vala faragva. A középső oszlopon a sisakos Pallás áll vala szépen öntvén. — Ez palotás vár előtt, a hol bémének vala a belső várnak piatzára, mondom a külső várnak piatzán, melly sokkal tágasb a belsőnél, két értz kép áll vala két felől mezitelen, küknel paizs vala, és egy egy szekertze, és egy egy méregető tör. Azoknak oszlopinak az oldalán az győzedelmek valának meg-irván.“

*

Egy koldusszegény országnak fontosabb kötelességei is vannak, mint a nemzeti akropolisz fölékesítése. De nekem nincsenek is javaslataim, terveim sincsenek, csak fantáziáim vannak.

Olykor a kormány urai is arra gondolnak, hogy *nyújtani kellene valamit* a mind sűrűbb csapatokban ide találó turistáknak és pénz hiányában ilyenkor ők is álmokat szönek. Egy ilyen színes álompillangót ide tűzők, hátha egy későbbi s boldogabb kor gyermekei rábukkannak és kedvüket lelik benne.

A régi pénzügyminisztériumi palotához tapadó esonka vártorony művészi kiképzéséről van szó. A kiképzésnek, persze, a Mohács előtti kor gondolköréhez kell alkalmazkodnia. A torony rézsisakot kap, az utcai frontjára automata-órát tesznek, óránként megszólal a harangjáték és ekkor megjelenik ló-

háton Mátyás király és öklelő kopjával nyeregből veti Holubárt, a bajvivő óriást.

*

A miniszterelnöki palota mellett áll a Várszínház, amelynek multjában, nincs öröm és jövőjében nincs remény.

Mit kezdjünk vele? Kalapos József koráig templom volt; ha rajtam állana, megint templom lenne belőle és segítségükre lenne a magyar katolikusoknak, hogy egy régi adósságukat törlesszék.

Ez lenne az *Árpádházi öt szent temploma*. Nem vagyok igen járatos a szentek történetében, de úgy képelem, az Árpádok az egyetlen európai család, amely öt szentet adott az országnak. (Tudom, hogy Margit asszonyt *csak* boldoggá avatták, de a magyar nép szentnek nevezi és Róma ilyen esetekben respektálni szokta a közvélemény szavát). Az öt szent öt emberi típust képvisel, amelyeknek ábrázolásában öröme telhet minden művésznek: István, a bölcs agastyán, László, a hadverő férfi, Imre, a romlatlan ifjú, Erzsébet, a virágzó asszony, Margit, a szelid leány.

A templom, amelyben az öt szent színezett márványalakja hódolva körülvenné a koronás Patrona Hungariae-t, minden katolikus templom közül a legmagyarabb lenne.

*

A budapesti hősi halottak diadalkapujáról ezuttal ne beszéljünk. Elég annyi: a kőkapu a külügyminiszter palotája előtt ívelné át a Hunyadi-utat és méltóan pótolná a lebontott várkaput. A tetején a *volgai lovas* ércalakja állhatna, mint az ezeréves magyar férfiaság szimbóluma.

Azonban a *gubernátor harangját*, másképpen a *belgrádi nagy harangot* már részletesebben kell megismertetnem türelmes olvasóimmal.

Ez lesz az ország legnagyobb harangja és Budavárának egyik tornyában (talán éppen az *Árpádházi öt szent temploma* fölött) lesz helye. Minden esztendőben csak egyszer fogja hallatni mélyen döngő ércszavát, még pedig augusztus 6-án, az Úr színváltozásának ünnepén, arra emlékeztetve az embereket, hogy Hunyadi János 1456 augusztus 6-án győzte le Belgrád falai alatt magyar parasztokból alakult hadseregével Hódító Mohamedet, győzelmével hosszú időre biztosítván a keresztény Európa nyugodt fejlődését. III. Calixtus pápa a győzelem örömeire rendelte el, hogy az egész keresztény világ ezentúl a belgrádi csata évfordulóján üljék meg Krisztus színváltozásának ünnepét.

A jámbor pápa évszázadokra szóló tisztességben kívánta részesíteni a magyar nemzetet, amely a belgrádi csatában a nyugati civilizációért harcolt a keleti barbárság ellen. Mi pedig a belgrádi harang szavával évenként egyszer reklamáljuk azt, amihez jogunk van a kulturnemzetek elismeréséből és rokonszenvéből.

Hg. F.